

اصول قانون اساسی در مورد خانواده

درايچاد بنيادهای اجتماعی اسلامی ، نیروهای انسانی که تاکنون در خدمت استثمار همه‌جانبه خارجی بودند هویت اصلی و حقوقی انسانی خود را باز می‌یابند و در این بازیابی طبیعی است که زنان به دلیل ستم بیشتری که تاکنون از نظام طاغوتی متحمل شده‌اند استیفاء حقوق آنان بیشتر خواهد بود . خانواده واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است و توافق عقیدتی و آرمانی در تشکیل خانواده که زمینه‌ساز اصلی حرکت تکاملی و رشدیابنده انسان است اصل اساسی بوده و فراهم کردن امکانات جهت نیل به این مقصود از وظایف حکومت اسلامی است . زن در چنین برداشتی از واحد خانواده ، از حالت « شینی بودن » و یا « ابزار کار بودن » در خدمت اشاعه مصرف‌زدگی و استثمار ، خارج شده و ضمن بازیافتن و طیفه خطیر و پراچ مادری در پرورش انسان‌های مکتبی پیش‌آهنگ و خود هم‌رزم مردان در میدان‌های فعال حیات می‌باشد و در نتیجه پذیرای مسئولیتی خطیرتر و در دیدگاه اسلامی برخوردار از ارزش و کرامتی والاتر خواهد بود .

- **اصل دهم :** از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است ، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده ، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی برپایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.
- **اصل بیستم :** همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون دارند و از همه حقوق انسانی ، سیاسی ، اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلامی برخوردارند .
- **اصل بیست و یکم :** دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد :
 - ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادک و معنوی او .
 - حمایت مادران ، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند ، و حمایت از کودکان بی‌سرپرست
 - ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده
 - ایجاد بیمه‌ی خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی‌سرپرست
 - اعطای قیمومیت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آن‌ها در صورت نبودن ولی‌شرعی .

« کلیاتی راجع به دعاوی خانوادگی »

- **الف : مقدمه**

دعوی ، عبارت است از حقی که مورد تجاوز ، تعدی ، انکار ، تردید یا تکذیب شخص دیگری واقع می‌شود و پس از بروز اختلاف در مراجع ذیصلاح قضایی مطرح می‌گردد. برای این‌که دعوی در دادگاه صالح طرح گردد ، ابتدا باید مشخص گردد که دعوی ماهیت کیفری دارد یا حقوقی . اگر ماهیت دعوی کیفری باشد ، بدین معنی است که مشتکی‌عنه (متهم) مرتکب جرم گردیده است .
تعریف جرم به موجب ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۵ عبارت است از :
« هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد جرم محسوب می‌شود. »
و به موجب ماده ۳ همین قانون :
« قوانین جزایی درباره کلیه کسانی که در قلمرو حاکمیت زمینی ، دریایی و هوایی جمهوری اسلامی ایران مرتکب جرم شوند اعمال می‌گردد ، مگر آن‌که به موجب قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد . »
لکن اگر منظور از طرح دعوی مطالبه حق باشد ، ماهیت دعوی حقوقی می‌باشد . مانند وصول مهریه ، استرداد جهیزیه ، درخواست حضانت طفل ، ثبت واقعه ازدواج ویا سایر مسایل دیگری از این قبیل .
در حال حاضر دادگاه‌های عمومی مستقر در مجتمع‌های قضایی تهران ویا مستقر در ادارات دادگستری شهرستان‌ها ، مراجع رسیدگی به دعاوی کیفری یا حقوقی می‌باشند و از طرفی به موجب قانون :
« اختصاص تعدادی از دادگاه‌های موجود به موضوع اصل (۲۱) قانون اساسی (دادگاه خانواده) مصوب ۱۳۷۶/۵/۵ مجلس شورای اسلامی ، مقرر گردیده که :
« تعدادی از شعب دادگاه‌های عمومی تحت‌عنوان « دادگاه خانواده » برای رسیدگی به دعاوی خانوادگی با صلاحیت رسیدگی به دعاوی مربوط به
 - نکاح موقت و دائم
 - طلاق و فسخ نکاح و بذل مدت و انقضای مدت
 - مهریه
 - جهیزیه
 - اجرت‌المثل و نحلہ ایام زوجیت
 - نفقه معوقه و جاریه زوجہ و اقربای واجب‌التفقه
 - حضانت و ملاقات اطفال
 - نسب
 - نشور و تمکین
 - نصب قیم و ناظر و قیم امین و عزل آن‌ها
 - حکم رشد
 - ازدواج مجدد
 - شرایط ضمن عقد اختصاص یافته است . «
- **ب) تعریف دعاوی خانوادگی**

دعای خانوادگی بر حسب تعریف مندرج در ماده ۲ قانون حمایت خانواده مصوب ۱۵ بهمن ماده ۱۳۵۳ عبارتند از :
« دعاوی مدنی بین هریک از زن و شوهر و فرزندان و جد پدری و وصی و قیم که از حقوق و تکالیف مقرر در کتاب هفتم در نکاح و طلاق (من جمله دعاوی مربوط به جهیزیه و مهریه) و کتاب هشتم در اولاد و کتاب نهم در خانواده و کتاب دهم در حجر و قیمومیت قانون مدنی ، همچنین از مواد

۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹ و ۱۰۳۰ قانون مذکور مواد مربوط در قانون امور حسبی (شامل رسیدگی به موارد : درخواست تسلیم اموال غایب به ورثه ، درخواست حکم موت فرضی ، درخواست پژوهش از رد درخواست حکم موت فرضی ، درخواست مهر و موم ترکه ، درخواست برداشت مهر ومومترکه ، درخواست تحریر ترکه ، درخواست تصفیه ترکه ، درخواست تقسیم ترکه ، درخواست تصدیق انحصار وراثت) می باشند و « جرایم برضد حقوق و تکالیف خانوادگی » نیز برحسب تعاریف مندرج در فصل نوزدهم از کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) در مواد ۶۴۲ الی ۶۴۷ قانون مذکور به طور مشروح بیان گردیده است. ضمن آن که باید دانست که به موجب ماده ۵ قانون مدنی ، « کلیه سکنه ایران اعم از اتباع داخله و خارجه » مطیع قوانین ایران خواهند بود ، مگر در مواردی که قانون استثناء کرده باشد و همچنین به موجب ماده ۶ همین قانون :

« قوانین مربوط به احوال شخصیه از قبیل نکاح و طلاق و اهلیت اشخاص و ارث در مورد کلیه اتباع ایران ولو این که مقیم در خارج باشند مجری خواهد بود . »
و به موجب ماده ۷ قانون مدنی :

« اتباع خارجه مقیم در خاک ایران از حیث مسایل مربوط به احوال شخصیه و اهلیت خود و همچنین از حیث حقوق ارثیه در حدود معاهدات ، مطیع قوانین و مقررات دولت متبوع خود خواهند بود. »

ج) طریقه طرح دعوی حقوقی مربوط به اختلافات خانوادگی

آن تعداد از دعاوی خانوادگی که ذاتاً ماهیت حقوقی دارند ، یعنی منظور از طرح دعوی ، مطالبه حقی باشد مانند وصول مهریه ، استرداد جهیزیه ، درخواست حضانت طفل یا صدور گواهی عدم امکان سازش و ... دعاوی حقوقی خانوادگی نامیده می شوند. در این گونه دعاوی ، مدعی یا (خواهان) کسی است که مطالبه حقی را از دادگاه درخواست می نماید و طرف مقابل او مدعی علیه یا (خوانده) است که به دادگاه احضار می گردد.

برحسب ماده ۱ آیین نامه ی اجرایی قانون حمایت خانواده :

« اقامه دعوی و تقاضای رسیدگی و اقدام در امور موضوع قانون حمایت خانواده به طور شفاهی یا به وسیله درخواست کتبی به عمل می آید . »
و به موجب ماده ۲ همین آیین نامه :

« تنظیم درخواست در اوراق چاپی مخصوص ، الزامی نیست ولی باید در دو نسخه تنظیم و یک نسخه آن در پرونده امر ضبط شده و نسخه دیگر برای طرف فرستاده شود. »

لکن عموماً دادگاه ها برای دعاوی حقوقی خانوادگی فرم « دادخواست به دادگاه عمومی » را می پذیرند.

برطبق ماده ۷۰ قانون آیین دادرسی مدنی :

« شروع به رسیدگی در دادگاه های دادگستری محتاج به تقدیم دادخواست است. »

و برطبق ماده ۷۱ همین قانون :

« دادخواست باید به زبان فارسی و بر روی برگ های چاپی مخصوص نوشته شود ، ... فرم های دادخواست در مراجع قضایی (مجتمع های قضایی تهران یا ادارات دادگستری شهرستان ها) در بخش فروش اوراق قضایی آن سازمان به فروش می رسد.

همچنین به موجب ماده ۷۷ قانون آیین دادرسی مدنی :

« دادخواست و کلیه برگ های پیوست به آن باید در دو نسخه و در صورت تعدد مدعی علیه به عده آنها به علاوه یک نسخه باشد. »

و به موجب ماده ۷۶ همین قانون :

اگر دادخواست توسط وکیل داده شده باشد ، باید وکالت نامه و وکیل و در صورتی که دادخواست را قیم داده باشد ، رونوشت گواهی شده قیم نامه و به طور کلی رونوشت سندی که مثبت سمت دادخواست دهنده است نیز باید پیوست دادخواست شود و نام و مشخصات وکیل یا قیم بایستی در جلوی آن قسمت از دادخواست که نوشته شده « وکیل یا نماینده قانونی » نوشته شود .

همچنین به موجب ماده ۷۴ همین قانون :

« مدعی باید رونوشت یا عکس یا گراور اسناد خود را پیوست دادخواست کند . رونوشت یا عکس یا گراور باید خوانا و مطابقت آن با اصل گواهی شده باشد . »

معمولاً برای گواهی با اصل کردن مدارکی که باید پیوست دادخواست گردد ، مدعی باید از اصل مدارک خود تعداد دو برگ و چنانچه مدعی علیه بیشتر از یک نفر باشد (به تعداد آنها به علاوه یک نسخه) کپی تهیه نموده ، ابتدا به قسمت نقش تمیر مرجع قضایی مربوطه مراجعه و با پرداخت هزینه تمیر قانونی ابتدا فتوکپی ها را نقش تمیر نموده و سپس کپی های نقش تمیر شده را همراه با اصل مدارک به اتاق تطبیق اصل مدارک با کپی های نقش تمیر شده برده و آنها را به متصدی مربوطه تسلیم نماید تا کپی های مذکور توسط مسئول مربوطه مهر و امضاء شود.

آنگاه به هر برگ دادخواست خود باید کپی های برابر اصل شده مستندات خود را که در قسمت « دلایل و منضمات دادخواست » به آنها اشاره نموده است ، ضمیمه دادخواست نموده و چنانچه دادخواست در چند صفحه تنظیم شده باشد پس از امضاء تمامی صفحات دادخواست آنها را به قسمت نقش تمیر مرجع قضایی مربوطه برده و پس از پرداخت « هزینه دادرسی » کلیه مدارک مربوط به طرح دعوی خود را که شامل (دادخواست تمیر شده و ضمایم برابر اصل شده) آنها می باشد تحویل دفتر ثبت دادخواست های مرجع قضایی مربوطه می نماید و شماره ای دریافت می دارد پس از چند روز به همان مرجع مراجعه و شماره خود را اعلام و شعبه رسیدگی کننده به دادخواست به او ابلاغ می گردد و در صورتی که ایرادی متوجه دادخواست و ضمایم آن نباشد سیر رسیدگی قضایی به وسیله ابلاغ اوراق قضایی (اظهاریه) به خواهان خوانده شروع خواهد گردید .

نکات مهم :

- دادگاه صالح برای رسیدگی قضایی ، دادگاه محل اقامت قانونی « خوانده » می باشد .
- شرایط اساسی و مهم ذیل برای طرح و اقامه یک دعوی حقوقی خانوادگی ضروری می باشد :
 - الف : وجود حق منجز
 - ب : ذکنفیع بودن خواهان دعوی
 - ج : ذکسمت بودن خواهان دعوی (خواهان ممکن است اصیل دعوی باشد یا وکیل یا ولی یا وصی یا قیم یا نماینده قانونی خواهان باشد)
 - د : اهلیت داشتن خواهان دعوی
 - ه : توجه دعوی نسبت به خوانده
 - و : دعوی قبلاً رسیدگی و منجر به صدور حکم قطعی نشده باشد .
 - ز : خواسته و بهای آن باید در دادخواست تعیین گردد ، مگر آن که تعیین بهاء ممکن نبوده و یا خواسته مالی نباشد .
- در صورتی که اسنادی لازم است به دادخواست ضمیمه گردد به زبان فارسی نباشد ، باید علاوه بر رونوشت گواهی شده سند ، ترجمه گواهی شده آن نیز پیوست دادخواست گردد.
- دادخواست و ضمایم آن چنانچه بدون ایراد ، تسلیم دفتر دادگاه شود قبل از جلسه رسیدگی ، نسخه ثانی آن و ضمایم مربوطه از طرف دادگاه برای خوانده دعوی ارسال خواهد گردید .
توجه : در بعضی از دعاوی حقوقی خانوادگی مناسب است تا خواهان قبلاً اظهارنامه ای را که مرتبط با موضوع خواسته باشد برای خوانده ارسال نماید ، برحسب مفاد ماده ۷۰۹ قانون آیین دادرسی مدنی : « هر کس می تواند قبل از تقدیم دادخواست به دادگاه های دادگستری حق خود را به وسیله « اظهارنامه » از طرف مطالبه نماید ، مشروط بر این که موعد مطالبه رسیده باشد ... »
اوراق اظهارنامه را نیز می توان مانند اوراق دادخواست از دفتر فروش اوراق قضایی مجتمع قضایی در تهران یا ادارات دادگستری

شهرستان‌ها تهیه نمود و پس از تکمیل و انجام نقش تمبر روی آن ، به اتاق دریافت وثبت اظهارنامه‌ها در مرجع قضایی تسلیم نماید تا از طریق دادگستری به مخاطب اظهارنامه ابلاغ گردد .
دقت : مصلحت است که در ضمن تقدیم دادخواست ویا قبل از تقدیم دادخواست مبنی بر مطالبه‌ی مالی ، اقدام به تقاضای صدور « قرار تأمین خواسته » نمود .

ماده ۲۲۵ قانون آیین دادرسی در این رابطه بیان می‌دارد :
مدعی می‌تواند قبل از تقدیم دادخواست یا ضمن دادخواست راجع به اصل دعوی ویا در جریان دادرسی ودر موارد زیر از دادگاه درخواست تأمین خواسته نماید و دادگاه مکلف به قبول آن است .

- دعوی مستند به سند رسمی باشد .
- خواسته در معرض تضییع یا تفریط باشد.
- مدعی خسارتی را که ممکن است بر طرف مقابل وارد آید نقداً به صندوق دادگاه بپردازد . تعیین میزان خسارت به نظر دادگاهی است که درخواست تأمین را پذیرفته است ، در صورتی که قرار تأمین اجرا شده و مدعی دراصل دعوی به موجب رای نهایی محکوم به بی‌حقی شده ، وجه تودیع شده بابت خسارت تأمین ، به محکوم‌له پرداخت می‌شود .
- در سایر موارد که به موجب قانون مخصوص دادگاه مکلف به قبول دادخواست تأمین باشد .

▪ (د) **طریقه‌ی طرح دعوی کیفری در ارتباط با جرایم برضد حقوق و تکالیف خانوادگی ویا سایر جرایم در ارتباط با قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) که در اختلافات خانوادگی نیز ممکن است بروز نماید .**

پرونده‌های جزایی براساس شکایت شاکی تشکیل می‌گردد ، کسی که شکایت نموده شاکی و کسی که علیه او طرح شکایت شده است را مشتکی‌عنه می‌گویند.

برطبق اصل ۳۷ قانون اساسی اصل برائت است و هیچ‌کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود مگر این‌که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد . همچنین به موجب اصل ۱۶۶ قانون اساسی :

احکام دادگاه‌ها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصول باشد که براساس آن حکم صادر شده باشد .
و به موجب اصل ۱۶۹ قانون اساسی :

هیچ فعل یا ترک فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است جرم محسوب نمی‌شود.
بنابر اصول فوق روشن است که مشتکی‌عنه در صورتی مجازات خواهد گردید که مرتکب جرم شده باشد و طبق دلایل شرعی و قانونی انجام فعل مجرمانه توسط وی در محکمه‌ی صالح ثابت گردد.

شکوائیه باید چگونه باشد ؟

شاکی یا مدعی خصوصی می‌تواند شخصاً ویا توسط وکیل شکایت کند شاکی بایستی در شکوائیه‌ای که تهیه می‌نماید نام و نام خانوادگی و نام پدر و آدرس خود و مشخصات دقیق مشتکی‌عنه و آدرس او را اعلام نماید. موضوع شکایت باید به‌طور واضح و روشن در متن شکوائیه نوشته شود . شکایت باید دارای تاریخ باشد و همچنین ، محل وقوع جرم ، نحوه‌ی انجام جرم ، میزان خسارت و ضرر و زیان وارده نیز بایستی در شکوائیه مشخص شود . همچنین چنانچه در متن شکایت به عنوان دلیل ، از شاهد ذکر شده باشد بایستی نام و آدرس گواهان نیز مشخص گردد و اسناد و مدارکی هم که در رابطه با موضوع شکایت وجود دارد ، کپی برابر اصل شده آن‌ها را بایستی ضمیمه‌ی شکایت نماید . شکوائیه بایستی خطاب به سرپرست مجتمع قضایی محل خوانده « در تهران » و یا خطاب به رئیس دادگستری شهرستان محل خوانده نوشته شود و بایستی آن را روی کاغذ معمولی و پس از نقش تمبر لازم روی آن « که در اتاق نقش تمبر دادگستری انجام می‌شود » آن را به مرجع قبول شکایت دادگستری محل « دایره‌ی ارجاع شکوائیه » ارایه نماید تا به وسیله‌ی مقام قضایی دستور تحقیقات روی آن صادر شود .